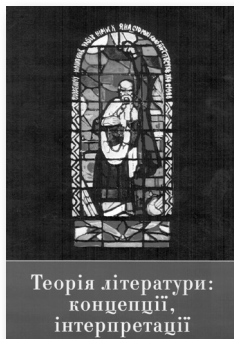

Осередки філології

РІЧНИК “ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ: КОНЦЕПЦІЇ, ІНТЕРПРЕТАЦІЇ”: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Перший випуск річника “Теорія літератури: концепції, інтерпретації” (2012) був приурочений до знаменної події – 50-річчя кафедри теорії літератури, компаративістики і літературної творчості Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка. На сьогодні побачили світ уже три випуски, які стали своєрідним щорічним підсумком наукових розробок та напрацювань у галузі теорії літератури як в Україні, так і за її межами. Вміщені на сторінках видання дослідження репрезентують різні сфери сучасної теоретичної думки – поетикальні й постколоніальні студії, національні коди художнього письма і літературознавчого дискурсу, компаративні аспекти дослідження тексту, його текстологічні, міфопоетичні модуси, проблеми жанрології, наратології тощо.

Актуальність проблематики цих досліджень зумовлюється не лише необхідністю вироблення нових наукових стратегій і тактичних підходів у вивченні тексту, а й потребою впровадження в навчальний процес сучасних досягнень науково-теоретичної думки, де між наукою і практикою не повинно існувати неперехідної межі. Не дивно, що більшість авторів – викладачі українських та зарубіжних вузів, які щодня зустрічаються з подібними проблемами. Не менш зацікавлена в їх вирішенні студентська аудиторія, активно задіяна у сфері суспільних, наукових, культурних, політичних та інших комунікацій. Органічно поєднуючи теорію і практику, вищі навчальні заклади зарубіжжя подають цікаві зразки сучасної організації навчально-наукового процесу, в яких продуктивно співпрацюють обидві сторони. Власне, цей досвід не новий і для вітчизняних вузів. Яскравий приклад – діяльність філологічного семінару Володимира Перетца, професора університету Св. Володимира в Києві, академіка Петербурзької АН (з 1914 р.), УАН (з 1919 р.), який захоплював студентів не лише глибиною знань, ерудицією, а й нестандартними підходами до процесу навчання. Зокрема, наголос робився не на пасивному прослуховуванні лекцій чи заучуванні конспектів, а на занятті наукою. Головним інтересом університетського викладача мав стати “пошук наукової істини та залучення до цього пошуку нових, свіжих сил” [2, 5]. Важливою умовою також лишалося розширення наукових зацікавлень слухачів задля уникнення зосередженості на вирішенні часткових питань без осмислення загального їх значення, ознайомлення студентів із технічними прийомами та методологією наукового дослідження. Ці настанови підводили до висновку, що “жодну з наук, які входять до кола філологічної освіти, не можна викладати тільки лекційним шляхом. Необхідні “семінари”, в яких професор-керівник щільно співпрацює зі студентом-керіваним, зацікавлює його постановкою наукових питань і самим процесом дослідження, стежить за його першими кроками, виправляє помилки, зумовлені браком досвіду, і підтримує у хвилини сумнівів” [2, 6]. Так, восени 1904 р. була здійснена перша спроба організації систематичного семінару з питань філології, а також запропоновані теми для бажаючих узяти участь у роботі просемінарію. Крім студентів університету, учасниками семінару стали слухачки Вищих жіночих курсів, а в останні роки – молоді люди, залишені при університеті для наукової діяльності. За весь час роботи з осені 1907 р. по травень 1912 р. членами семінару стали 68 осіб, серед яких особливо відзначилися професорські

стипендіати брати Сергій і Василь Маслови, Олександр Грузинський, Степан Шевченко, Іван Огієнко, Олександр Назаревський, Микола Гудзій, викладачі Вищих жіночих курсів Варвара Адріанова (у заміжжі Адріанова-Перетц), Світлана Щеглова, студенти історико-філологічного факультету Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Павло Филипович, Олександр Багрій та ін. За результатами діяльності семінару друкувалися звіти, в яких зазначалися принципи роботи, теми досліджень, за якими було підготовлено 112 доповідей.

Як зауважував В. Перетц, “ми намагалися уникати тем, в яких можна відбутися компіляцією за готовими посібниками, не звертаючись до джерел. Кожен має навчитися працювати над сирым матеріалом, на “чорному дворі науки”, як говорять деякі вчені-білоручки; бо без “чорного двору” неможливо потрапити у блискучі палати справжнього, міцного знання” [2, 7]. За слушним спостереженням Д. Ліхачова, “чудесною особливістю текстологічної школи акад. В.М. Перетца стала вимога вивчати “літературну історію” пам’ятки” [1, 35].

Своєрідним відродженням текстологічної школи академіка В. Перетца у стінах Київського національного університету імені Тараса Шевченка стали курси “Текстологія” та “Літературне джерелознавство”, уперше розроблені й запроваджені до програм вищої школи саме в цьому вузі. За час їхнього існування студенти підготували десятки наукових робіт і рефератів, випускники захистили кандидатські дисертації. Проведення лекційних та семінарських занять супроводжується щорічною джерелознавчою практикою у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України та у фондах Національного музею Тараса Шевченка, за результатами якої подаються наукові звіти. Власне, на сторінках найновішого випуску збірника “Теорія літератури: концепції, інтерпретації” (2014) вміщено наукові розвідки бакалаврів, магістрів та аспірантів спеціальності “Літературна творчість”, які успішно поєднують навчання з науково-дослідною роботою, виявляють себе як цікаві творчі особистості, репрезентуючи поетичні збірки та прозові твори, багато з яких відзначені літературними преміями.

Серед студентських праць, вміщених у річнику, особливу увагу привертають наукові розсліди над матеріалами ще не описаного архіву відомого українського літературознавця, бібліографа, бібліотекознавця і книгознавця Юрія Меженка (1892–1969), що зберігається у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України під фондовим номером 191. Чисельні папки з автографами (багато з яких непубліковані), авторизовані машинописи, унікальні газетні та журнальні добірки 1920–1930-х рр. – це своєрідна terra incognita в сучасному літературознавстві. Широкий спектр зацікавлень українського вченого, дивом уцілілого під час сталінських репресій, зумовив і вибір тем, які органічно поєдналися з науковими і творчими інтересами студентів. Автор поетичних і драматичних творів Дарина Гладун подала розлогу розвідку “Український театр у Києві на початку 20-х років ХХ ст. (за матеріалами неопублікованих праць Юрія Меженка)”, епіграфом до якої обрала промовисті слова улюбленого Ф.Г. Лорки: “Театр – це мірило, яке показує велич країни, або її занепад”. Ще не розгадана таїна творчості Є. Плужника привабила молоду поетесу й дослідницю Олену Бодасюк, яка розглянула поетичні збірки “Рання осінь” та “Дні” у літературному контексті 1920-х рр. на основі архівних матеріалів Ю. Меженка, залучаючи сучасні літературознавчі проєкції. Результатом аналітичних розмислів Наталії Мандрицької стало дослідження “Українська мала проза та критична думка початку ХХ ст. у науковому дискурсі Юрія Меженка”. Розширюючи обрії наукового пошуку, магістр філології Ольга Гузій проаналізувала матеріали архівозбірень Чернігова й оприлюднила маловідомі джерела тексту поезії Л. Глібова “Кто блажен?”. Новаторські підходи до прочитання поетичних текстів Е. Андіївської, зокрема нещодавно видрукованих поетичних збірок “Міста-валети” та “Бездзигарний час”, репрезентовано магістрантом Ігорем Астапенком, розвідки якого високо оцінила сама письменниця. Одна з них, “Локус urbi у збірці Е. Андіївської “Міста-валети””, вміщена на сторінках річника. Цікавими й оригінальними є наукові студії магістрантів Катерини Красножон “Василь Стус: пошуки художньої досконалості (текстологія одного вірша)”, де розглянуто різні редакції й варіанти поезії “На Лисій горі догорає багаття нічне...”, що вже стала популярним романсом і стаття Ярослави Муравецької “Специфіка відображення Танатосу в призм культурно-історичних епох”, яка розглядає художні відмінності зображення смерті в різних стильових і часових площинах, увиразнює тлумачення терміна “літературознавча танатологія”.

Привертають увагу й наукові розсліди аспірантів Євгена Шкурова “Феномен людського у науково-фантастичній новелі С. Лук’яненка “Л” – означає люди”, Сергія Рибалкіна “Територія хіп-хопу: поезія магрибської вулиці у ХХІ ст.”, Марини Ковінько “Авторська маска у “Нарисах бурси” Антона Санченка” та Марини Бабенко-Жирнової “Перцепційні моделі сучасної філософської лірики”, яка наприкінці минулого року успішно захистила кандидатську дисертацію “Сучасна українська філософська лірика: генеза і модифікації”.

Застерігаючи право зацікавленого читача на першотлумачення вміщених у збірнику студій, не вдаватимось у короткому огляді до докладного розгляду їх, хіба що назву імена добре знаних як в Україні, так і за її межами авторів – З. Алієва, О. Астаф’єв, Н. Бернадська, П. Білоус, О. Бровко, А. Бугрій, М. Гнатюк, Л. Грицик, А. Донбай, Д. Дроздовський, Н. Загребельна, В. Зарва, К.-А. Емель, Н. Костенко, Л. Мацєвко-Бекєрська, І. Мегєла, І. Мчєладзе, І. Набитович, А. Нєнадавець, О. Новик, О. Смольницька, Г. Табакова, Л. Тарнашинська, О. Харлан, О. Циганок, В. Школа. Кожне із цих досліджень репрезентує апробовані на практиці способи й методи вирішення актуальних питань сучасного теоретичного дискурсу, нові вектори розвитку широкого кола літературознавчих дисциплін. Наступний випуск річника планується восени, тож запрошуємо науковців до участі в ньому. Звертатися за адресою: 01033, Київ, б-р Тараса Шевченка, 14, Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедра теорії літератури, компаративістики і літературної творчості (кімн. 117, тел.: (044) 239-32-34), або надсилати матеріали на електронну пошту: teorialit@ukr.net.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Лихачёв Д.* Текстология. На материале русской литературы X–XVII веков. – Изд. 2-е, перер. и дополн. – Л.: Наука, 1983. – 640 с.
2. *Перетц В.* Семинарий русской филологии. – К., 1912. – 64 с.

Отримано 15 березня 2015 р.

Мирослава Гнатюк
м. Київ